

PER DAHL:

Politik med och utan moral

Läsningen av Kjell-Olof Feldts memoarer och den nyligen genomlevda valrörelsen har föranlett Per Dahl att komma med några reflektioner om politik och moral.

När TV några dagar före valet hade samlat några äldre statsmän för att ge distans till årets valdebatt frågade man före själva debatten ut Gösta Bohman, Thorbjörn Fälldin och Kjell-Olof Feldt om den politiska tillvaron. Tit-taren slogs av den stora skillnaden mellan Fälldins och Bohmans erfarenheter å ena sidan och Feldts å den andra. Medan de borgerliga veteranerna i stort sett hade ljusa minnen av de politiska åren och gott samvete av hur de agerat, tycktes Kjell-Olof Feldt inte alls ha haft stort nöje av sina regeringsår.

Varför spelade då den högt begåvade finansministern med så länge i ett spel han allt mindre trodde på? Kjell-Olof Feldt fick utstå hårda omdömen när hans memoarer offentliggjordes. Från regerings- och partikolleger kom anklagelserna om illojalitet mot partiet inför ett avgörande val, från motståndarna anklagelserna om alltför stor lojalitet mot bättre vetande med partiet i ett tidigare val.

Inget samlat ansvarstagande

För den som själv inte deltagit i spel kring regeringsbildning och regeringsmakt ens i de yttersta vågskvalpen är det en faktor som framträder alldeles särskilt tydligt i Feldts skildring: frånvaron av samlat ansvarstagande i regeringens arbete, ja till och med frånvaron av närmare umgänge mellan ministrar. Företrädare för fackdepartement nämns i memoartexten i första hand när de krånglar, motsätter sig besparingar och tvingar upp avgöranden till statsministernivå.

Undantag är dels de ministrar som ingår i Feldts eget stall, dels naturligtvis statsministrarna. Mats Hellström och

Per Dahl är redaktör.

Politik med och utan

värdera C... l... m...

Bengt K Å Johansson är allierade mot de övriga, statsministrarnas beteende mer komplicerat. Olof Palme tycks låta mycket bli som det blir utan att visa alltför grundligt intresse. När han någon gång ingriper sker det i ett slags störtdykningar som lämnar deltagande parter och åskådare i stort sett okunniga om vilka ledstjärnor statsministern haft för sitt domslut — eller om han i ett obehagat ögonblick gjort det lätt för sig genom att singla slant.

De borgerliga regeringarna slapp dock LO:s tunga hand körd innanför kraglinningen. Så lindrigt kom inte ministrarna i regeringarna Palme och Carlsson undan.

Ingvar Carlsson står för en helt annan metod: den saggande formaldemokratiska som ger alla inblandade, och i synnerhet då de regeringsledamöter som motsätter sig förändringar, den tid de vill ha för att formulera sina invändningar.

Det innebär nu inte att samarbetet mellan honom och finansministern blir mer harmoniskt än tidigare. Kjell-Olof Feldt upptäcker att han faktiskt inte vet om den politik han förespråkar, en hörnsten i regeringens arbete, har statsministerns stöd eller ej. Regeringskaos, för något annat kan man inte kalla det, tycks nu inte vara enbart ett socialdemokratiskt privilegium. De olika skildringarna av hur Fälldins koalitionsregeringar kämpade sig igenom perioden 1976-1982 ger ungefär samma intryck: det var vid ytterst få tillfällen som regeringens ministrar faktiskt handlade i harmoni med varandra. Om inte annat så

gled de isär av händelsernas snabba takt: det fanns ingen tid att samordna. Vad de borgerliga regeringarna dock slapp var LO:s tunga hand körd innanför kraglinningen. Så lindrigt kom inte ministrarna i regeringarna Palme och Carlsson undan.

I bjärt kontrast till den bristande förmågan hos regeringen att överhuvud taget föra en samlad politik står i finansministerns skildring den äppelkindade tilltron till kompetenta ekonomers och finansdepartementets förmåga att sitta vid den nationella ekonomins reglage. Kjell-Olof Feldt behandlar sällan ekonomiska frågor i ett mikroperspektiv, hur enskilda medborgares villkor direkt skulle förändras av de åtgärder han föreslår. Han ifrågasätter aldrig det storskaligas legitimitet. Eftersom han tror att verkan i stort av ingreppen skall bli gott, får ingreppen själva gärna vara häftiga. Ja helst så häftiga som möjligt, har man en känsla av. Skall det devalveras, skall det tas i ordentligt. Skall Reuter-skärmar rassla till skall det höras med besked i finanshusen såväl som från talarstolen.

Okoordinerade kommandon

Då och då talas det om politik i mekaniska termer: politiker står vid rodret på statsskutan, sitter bakom ratten eller manipulerar ekonomins reglage och hävstänger. Kjell-Olof Feldt drar på ordentligt — skall liknelsen fullföljas anser han sig köra en stark BMW, inte en motorsvag Messerschmidtbubbla. Skall liknelsen dras ett steg till sitter han vid styrspakarna i en större byggkran med påmonterad rivkula — men i en maskin med många parallellkopplade manöverhytter. Följderna blir då ganska oväntade: när den ene drar

på bromsar den andre, när den ene svänger för fullt skjuter den andre ut kranbalken. Resultatet av alla samtidigt men okoordinerade kommandon in ger ett förödande kaos ut.

Finansministern är själv medveten om detta. Kunskap inom departementet om ekonomins svåra problem räcker inte: ty politikens beslut fattas inte av en upplyst despot utan av många oberoende aktörer vars bevekelsegrunder oftast står i konflikt med varandra. "När obehagliga saker behöver uträttas är det ofta för tidigt — ur politisk synpunkt. Och när de kan uträttas är det ofta för sent — ur ekonomisk synpunkt."

Några kommentatorer har upprörts av det omoraliska i en regeringspolitik och en valkampanj 1988 som gick ut på att förtiga Sveriges verkliga läge, ja hårt angripa dem som vågade säga som det var. Hur kunde Kjell-Olof Feldt med bibehållen heder gå med på sådant? Men denna kritik har sällan skjutit in sig på såväl orsaken som den verkligt politiskt omoraliska frånvaron av samlat ansvar. Man kan ju alltid hoppas på att det till slut blir bättre — att de ljuspunkter som ändå kan urskiljas långsamt smälter ihop till en ny dager. Ett intensivt politiskt spel förkortar väl ofta också aktörens perspektiv: vissa saker fick vi ändå igenom — kanske skall vi hålla ut lite till och hoppas på ett ge-

nombrott för förnuftet? Toleransen gentemot ministerkollegers klavertramp och obstruktioner ökar: mot ens vilja cementeras regeringen samman av de inbördes konflikterna, inte till handlingskraft men till allmän närsynthet.

Brist på politisk insikt

Det talas om politikerförakt. Men egentligen är det Kjell-Olof Feldts brist på politisk insikt som gör läsaren kritisk. Finansministern är en teknokrat, som tror att

Kjell-Olof Feldt var till slut endast teknokraten som var lojal mot sin rörelse.

han från sitt makroperspektiv skall kunna agera som den ekonomiskt kunnige teknokraten, när den som egentligen krävdes på taburetten var en kraftfull och slipad politiker som kunde föra samhällsekonomin i hamn inte genom sin ekonomiska kompetens utan genom sin starka förmåga att övertyga regeringskolleger och allmänhet. Skall man ge en dom över finansministerns fögderi blir det just denna: han var till slut endast teknokraten som var lojal mot sin rörelse. Det politiska svaret kunde han aldrig fylla eftersom han inte var politiker.